2026-yil
9(1)-son

“FAN VA TA’LIM YANGILIKLARI”

ILMIY - METODIK

JURNALI

saen.uz

FAN VA TA'LIM YANGILIKLARI
JURNALI

2026-yil
9(1)-son

Bosh muharrir:
Shoumarov G‘ayrat Bahromovich, psixologiya fanlari doktori, akademik

Bosh muharrir o‘rinbosari:
Qodirov Umarali Do‘stqobilovich, psixologiya fanlari doktori (DSc), professor

Mas’ul kotib:
Muqimov Alisher

Texnik muharrir:
Qarshiyev Jamshid Murotaliyevich, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.

TAHRIR HAY’ATI:

01.00.00 – FIZIKA-MATEMATIKA FANLARI
Ayupov Shavkat Abdullayevich, fizika-matematika fanlari doktori, akademik
A’zamov Abdulla, fizika-matematika fanlari doktori, akademik
Zohidov Erkin A’zamovich, fizika-matematika fanlari doktori, professor

02.00.00 – KIMYO FANLARI
Normaxamatov Nodirali Soxobataliyevich, kimyo fanlar doktori, professor
Tojibayev Komiljon Sharobitdinovich, kimyo fanlar doktori, akademik

03.00.00 – BIOLOGIYA FANLARI
Abdurahmonov Ibrohim Yo‘lchiyevich, biologiya fanlari doktori, akademik
Sulaymonov Botirjon Abdushukurovich, biologiya fanlari doktori, akademik

04.00.00 – GEOLOGIYA-MINERALOGIYA FANLARI
Fayziyev Abdulhaq Radjabovich, geologiya-mineralogiya fanlari doktori, professor
Husanov Sultonboy To‘xtayevich, geologiya-mineralogiya fanlari doktori, professor

05.00.00 – TEXNIKA FANLARI
Allayev Qahramon Rahimovich, texnika fanlari doktori, akademik
Majidov Inom Urishevich, texnika fanlari doktori, professor
Turobjonov Sadritdin Maxamatdinovich, texnika fanlari doktori, akademik
Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor

06.00.00 – QISHLOQ XO‘JALIGI FANLARI
Namozov Shodmon Ergashovich, qishloq xo‘jaligi fanlari doktori, akademik
Shoumarov Hikmat Bahromovich, qishloq xo‘jaligi fanlari nomzodi, professor

07.00.00 – TARIX FANLARI
Ziyo Azamat Hamid o‘g‘li, tarix fanlari doktori, akademik
Sagdullayev Anatoliy Sagdullayevich, tarix fanlari doktori, akademik
Yusupova Diloram Yunusovna, tarix fanlari doktori, akademik

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI
Abdurahmonov Qalandar Xodjayevich, iqtisod fanlari doktori, akademik
Musayev Behzod Anvarovich, iqtisod fanlari nomzodi
To‘xliyev Nurislom, iqtisod fanlari doktori, akademik
G‘ulomov Saidahror Saidahmedovich, iqtisod fanlari doktori, akademik

FAN VA TA'LIM YANGILIKLARI
JURNALI
2026-yil
9(1)-son

09.00.00 – FALSAFA FANLARI
Nazarov Qiyom Normirzayevich, falsafa fanlari doktori, professor
Saifnazarov Ismoil Saifnazarovich, falsafa fanlari doktori, professor

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI
Mengliyev Baxtiyor Rajabovich, filologiya fanlari doktori, professor
Sirojiddinov Shuhrat Samariddinovich, filologiya fanlari doktori, akademik
Xidirov Rajab Gulmatovich, filologiya fanlari nomzodi, dotsent (Tojikiston)

11.00.00 – GEOGRAFIYA FANLARI
Nigmatov Asqar Nigmatullayevich, geografiya fanlari doktori, professor
Tojiyeva Zulxumor Nazarovna, geografiya fanlari doktori, professor

12.00.00 – YURIDIK FANLAR
Rustamboyev Mirzayusuf Hakimovich, yuridik fanlar doktori, professor
Saidov Akmal Xolmatovich, yuridik fanlar doktori, akademik
Xolmo'minov Jumanazar Toshtemirovich, yuridik fanlar doktori, professor
Qodirov Bobiromon Bekmurodovich, yuridik fanlar doktori, professor

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI
Djurayev Risboy Haydarovich, pedagogika fanlari doktori, akademik
Ibraimov Xolboy, pedagogika fanlari doktori, akademik
Musurmonova Oynisa, pedagogika fanlari doktori, professor
Umarov Bahrom Norboyevich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

14.00.00 – TIBBIYOT FANLARI
Akilov Xabibulla Ataullayevich, tibbiyot fanlari doktori, professor
Nazirov Feruz Gafurovich, tibbiyot fanlari doktori, akademik

15.00.00 – FARMATSEVTIKA FANLARI
Abdullabekova Viloyat Nurillabekovna, farmatsevtika fanlari doktori, professor
Tulaganov Abduqodir Abdurahmonovich, farmatsevtika fanlari doktori, professor

16.00.00 – VETERINARIYA FANLARI
Daminov Asadullo Suvonovich, veterinariya fanlari doktori, professor
Jabborov Shuhrat Abdumajidovich, veterinariya fanlari doktori, professor
G'afurov Aktam G'afurovich, veterinariya fanlari doktori, professor

17.00.00 – SAN'ATSHUNOSLIK FANLARI
Ahmedova Nigora Rahimovna, sanatshunoslik fanlari doktori, professor
Hakimov Akbar Abdullayevich, san'atshunoslik fanlari doktori, akademik

18.00.00 – ARXITEKTURA FANLARI
Nozilov Dodo Avazovich, arxitektura fanlari doktori, professor
Uralov Axtam Sindarovich, arxitektura fanlari doktori, professor

19.00.00 – PSIXOLOGIYA FANLARI
Abdusamatov Hasanboy Usmonjon o'g'li, psixologiya fanlari doktori, professor
Barotov Sharif Ramazonovich, psixologiya fanlari doktori, professor
Karimova Vasila Mamanosirovna, psixologiya fanlari doktori, professor
Halimova Mashraboy Vohidovna, psixologiya fanlari doktori, professor
Lazar Drajeta, psixologiya fanlari doktori, professor, Belgrad, Serbiya
Karpinskiy Konstantin Viktorovich, psixologiya fanlari doktori, professor, Grodno, Belarussiya
Suletbayeva Ella Serikbayevna, psixologiya fanlari doktori, dotsent

22.00.00 – SOTSIOLOGIYA FANLARI
Bekmurodov Mansur Bobomurodovich, sotsiologiya fanlari doktori, professor
Toshmuhamedova Dilorom Gafurdjanovna, sotsiologiya fanlari doktori

23.00.00 – SIYOSIY FANLAR
Fayzullayev Alisher Omonullayevich, siyosiy fanlar doktori, professor
Hasanov Otabek Abdurashidovich, siyosiy fanlar doktori
Paxrutdinov Shukritdin Ilyasovich, siyosiy fanlar doktori, professor
Omonov Baxtiyor Axtamovich, siyosiy fanlar doktori, professor
Quronboyev Qahramon Qo'chqorovich, siyosiy fanlar doktori, professor
Avazov Komil Xolliyevich, siyosiy fanlar bo'yicha falsafa doktori

24.00.00 – ISLOMSHUNOSLIK FANLARI
Ibrohimov Ne'matulla, filologiya fanlari doktori, akademik
Islomov Zohidjon Mahmudovich, filologiya fanlari doktori, professor

FAN VA TA'LIM YANGILIKLARI
JURNALI
2026-yil
9(1)-son

UDK 372.881.111.1:004.032.6

Qambaraliyeva Madina Ibrohimjon qizi,
magistrant

LEKSIK BIRLIKLARNI MEDIA VOSITALARI ORQALI O‘RGANISH TEXNOLOGIYASI

Annotatsiya. Mazkur maqolada xorijiy til, xususan, ingliz tilini o‘qitish jarayonida leksik birliklarni media vositalari orqali o‘rgatishning nazariy va amaliy jihatlari tahlil qilinadi. Leksik kompetensiyani rivojlantirish xorijiy tilni samarali egallashning muhim shartlaridan biri bo‘lib, o‘quvchining so‘z boyligi uning og‘zaki va yozma kommunikativ faoliyatiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. An’anaviy yodlashga asoslangan usullardan farqli ravishda video, audio, elektron lug‘atlar, multimedia taqdimotlari, interaktiv topshiriqlar va raqamli ta’lim platformalaridan foydalanish yangi leksik birliklarni kontekst asosida o‘zlashtirish imkonini beradi. Maqolada leksik materialni media vositalari yordamida taqdim etish, tushuntirish, mustahkamlash va kommunikativ faoliyatda qo‘llash bosqichlari yoritilgan. Shuningdek, media vositalarining vizual, audial va interaktiv imkoniyatlaridan foydalanishning o‘quvchilarning motivatsiyasi, talaffuzi, lug‘at boyligi va mustaqil ta’lim ko‘nikmalarini rivojlantirishdagi o‘rni tahlil qilingan. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, media vositalaridan maqsadli, tizimli va pedagogik vazifalarga muvofiq foydalanish leksik birliklarni faol o‘zlashtirish hamda ularni real kommunikativ vaziyatlarda qo‘llash imkoniyatlarini kengaytiradi.

Kalit so‘zlar: leksik birlik, leksik kompetensiya, media vositalari, multimedia, raqamli texnologiyalar, lug‘at boyligi, xorijiy til, ingliz tili, interaktiv ta’lim, kommunikativ kompetensiya.

ТЕХНОЛОГИЯ ИЗУЧЕНИЯ ЛЕКСИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ ПОСРЕДСТВОМ МЕДИАСРЕДСТВ

Аннотация. В статье рассматриваются теоретические и практические аспекты изучения и обучения лексическим единицам посредством медиасредств в процессе преподавания иностранного языка, в частности английского языка. Развитие лексической компетенции является одним из важнейших условий эффективного овладения иностранным языком, поскольку объём словарного запаса непосредственно влияет на устную и письменную коммуникативную деятельность учащихся. В отличие от традиционных методов запоминания, использование видео- и аудиоматериалов, электронных словарей, мультимедийных презентаций, интерактивных заданий и цифровых образовательных платформ позволяет

усваивать новые лексические единицы в контексте. В статье рассматриваются этапы представления, объяснения, закрепления и коммуникативного использования лексического материала с помощью медиасредств. Особое внимание уделяется визуальным, аудиальным и интерактивным возможностям медиатехнологий, а также их роли в повышении мотивации учащихся, совершенствовании произношения, расширении словарного запаса и формировании навыков самостоятельного обучения. Результаты анализа показывают, что целенаправленное и систематическое использование медиасредств в соответствии с педагогическими задачами способствует более осознанному усвоению лексических единиц и расширяет возможности их применения в реальных коммуникативных ситуациях.

Ключевые слова: лексическая единица, лексическая компетенция, медиасредства, мультимедиа, цифровые технологии, словарный запас, иностранный язык, английский язык, интерактивное обучение, коммуникативная компетенция.

THE TECHNOLOGY OF LEARNING LEXICAL UNITS THROUGH MEDIA TOOLS

Abstract. This article examines the theoretical and practical aspects of teaching and learning lexical units through media-based tools in foreign language education, particularly in English language teaching. The development of lexical competence is an essential condition for effective foreign language acquisition, as learners' vocabulary directly influences their oral and written communication. Unlike traditional memorization-based techniques, the use of videos, audio recordings, electronic dictionaries, multimedia presentations, interactive tasks, and digital learning platforms enables learners to acquire new lexical units in meaningful contexts. The article discusses the stages of presenting, explaining, consolidating, and communicatively applying lexical material through media tools. Particular attention is given to the visual, auditory, and interactive affordances of media technologies and their role in increasing learners' motivation, improving pronunciation, expanding vocabulary, and developing independent learning skills. The analysis indicates that purposeful and systematic integration of media tools in accordance with pedagogical objectives can support more conscious acquisition of lexical units and create additional opportunities for their use in authentic or near-authentic communicative situations.

Keywords: lexical unit, lexical competence, media tools, multimedia, digital technologies, vocabulary, foreign language, English language, interactive learning, communicative competence.

Kirish. Bugungi globallashuv va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari jadal rivojlanayotgan sharoitda xorijiy tillarni, xususan, ingliz tilini samarali o‘qitish

ta'lim tizimining muhim vazifalaridan biriga aylanmoqda. Zamonaviy xorijiy til ta'limida o'quvchidan faqat grammatik qoidalarni bilish yoki alohida so'zlarning tarjimasini yod olish emas, balki o'z fikrini turli kommunikativ vaziyatlarda erkin va mazmunli ifodalash talab etiladi. Shu nuqtayi nazardan, leksik kompetensiyani shakllantirish va rivojlantirish xorijiy tilni o'zlashtirish jarayonining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi.

Leksik birliklarni o'rganish murakkab va ko'p bosqichli jarayon bo'lib, u so'zning lug'aviy ma'nosini bilish bilangina cheklanmaydi. O'quvchi yangi so'zning talaffuzi, yozilishi, grammatik xususiyatlari, boshqa so'zlar bilan birikishi, uslubiy bo'yoqdorligi hamda turli nutqiy vaziyatlarda qo'llanish xususiyatlarini ham egallashi zarur. Shu sababli yangi leksik materialni faqat tarjima va mexanik yodlash asosida o'zlashtirish har doim ham kutilgan natijani bermaydi.

Zamonaviy media vositalari mazkur muammoni bartaraf etish uchun qo'shimcha pedagogik imkoniyatlar yaratadi. Video va audio materiallar, elektron lug'atlar, multimedia taqdimotlari, interaktiv mashqlar va raqamli platformalar orqali o'quvchi yangi so'zni bir vaqtning o'zida ko'rishi, eshitishi, uning kontekstdagi qo'llanishini kuzatishi va amaliy topshiriqlar orqali mustahkamlashi mumkin. Natijada leksik birlikning shakli, ma'nosi va qo'llanish sohasi o'rtasidagi bog'liqlik yanada aniqroq shakllanadi.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqotda xorijiy tilni o'qitish metodikasi, leksik kompetensiyani shakllantirish va media vositalaridan ta'lim jarayonida foydalanishga oid ilmiy-metodik adabiyotlar tahlil qilindi. Shuningdek, media vositalari yordamida leksik birliklarni o'rgatish jarayonining asosiy bosqichlari, qo'llaniladigan metodlar va ularning pedagogik imkoniyatlari qiyosiy tahlil asosida o'rganildi.

Tadqiqot jarayonida tahlil, taqqoslash, umumlashtirish, pedagogik kuzatuv va metodik modellashtirish usullaridan foydalanildi. Media vositalari orqali leksik birliklarni o'zlashtirish jarayoni uch asosiy yo'nalishda ko'rib chiqildi: yangi leksik materialni taqdim etish, uni mustahkamlash va kommunikativ faoliyatda qo'llash. Bunda o'quvchilarning yosh va til darajasi, materialning mazmuni, kommunikativ maqsad hamda media resursning didaktik imkoniyatlari asosiy mezon sifatida belgilandi.

Leksik birlik tushunchasi va uning xorijiy til ta'limidagi ahamiyati

Leksik birlik tilning ma'no ifodalovchi asosiy birliklaridan biri bo'lib, u alohida so'z, turg'un birikma, frazeologik birlik yoki muayyan kommunikativ vazifani bajaruvchi boshqa birlik shaklida namoyon bo'lishi mumkin. Xorijiy tilni o'rganish jarayonida leksik birliklarni o'zlashtirish o'quvchining nutqiy faoliyatini shakllantirish bilan chambarchas bog'liq.

Leksik kompetensiya o'quvchining so'zlarni tanishi va ularning tarjimasini bilishidan ko'ra kengroq tushunchadir. U so'zning ma'nosini anglash, talaffuzini to'g'ri shakllantirish, yozilish xususiyatlarini bilish, grammatik jihatdan to'g'ri qo'llash, boshqa birliklar bilan birikishini tushunish hamda kommunikativ vaziyatga

mos ravishda undan foydalanishni qamrab oladi. Shuning uchun lug‘at boyligini rivojlantirish jarayoni izchil va takroriy faoliyatni talab qiladi.

Nation ta’kidlaganidek, lug‘at boyligini shakllantirishda so‘zlarning takroran uchrashi va turli kontekstlarda qo‘llanishi muhim ahamiyatga ega. Media vositalari esa aynan shu imkoniyatni ta’minlashga xizmat qilishi mumkin. Masalan, *environment* so‘zini faqat “atrof-muhit” deb tarjima qilish o‘rniga, mazkur so‘z qatnashgan qisqa videoni namoyish etish, uning talaffuzini eshittirish, turli gaplardagi qo‘llanishini ko‘rsatish va keyinchalik o‘quvchilardan ushbu so‘zdan mustaqil foydalanishni talab qilish leksik birlikning mazmuniy va kommunikativ jihatdan chuqurroq o‘zlashtirilishiga yordam beradi.

Media vositalarining leksik birliklarni o‘rganishdagi o‘rni

Media vositalari ta’lim mazmunini matn, tasvir, ovoz, video, animatsiya va interaktiv topshiriqlar orqali taqdim etish imkonini beradi. Xorijiy til ta’limida bunday vositalarning asosiy afzalligi yangi leksik birlikni sun’iy ravishda ajratib ko‘rsatish bilan birga, uni tabiiy yoki tabiiyga yaqin kommunikativ kontekstda namoyish etish imkoniyatidir.

Kontekstual taqdimot orqali o‘quvchi yangi so‘zning ma’nosini faqat tarjima yordamida emas, balki vaziyat, tasvir, ohang, nutq jarayoni va boshqa so‘zlar bilan munosabati asosida anglaydi. Bu esa so‘zning mazmunini chuqurroq tushunishga xizmat qiladi. Masalan, kundalik muloqotga oid leksik birliklarni dialog yoki qisqa videofilm asosida o‘rgatish o‘quvchiga nafaqat so‘zning ma’nosini, balki uning qaysi vaziyatda va qanday nutqiy ohangda ishlatilishini ham kuzatish imkonini beradi.

Media vositalarining yana bir muhim xususiyati multimodallikdir. Bir birlikning yozma shakli, talaffuzi, tasviri va kontekstdagi qo‘llanishi birgalikda taqdim etilganda, o‘quvchi uni turli idrok kanallari orqali qabul qiladi. Bundan tashqari, raqamli vositalar materialni qayta ko‘rish, qayta tinglash va mashqlarni takrorlash imkonini berib, o‘quvchining individual ta’lim ehtiyojlarini hisobga olishga yordam beradi.

Leksik birliklarni media vositalari orqali o‘rganish texnologiyasi

Leksik birliklarni media vositalari yordamida o‘rgatish tasodifiy tarzda emas, balki aniq pedagogik maqsad va ketma-ketlik asosida tashkil etilishi lozim. Dastlab o‘qituvchi dars mavzusiga mos leksik birliklarni tanlaydi, ularning o‘quvchilar uchun murakkablik darajasini belgilaydi va tegishli media materialni saralaydi. Bunda materialning hajmi, davomiyligi, til darajasiga mosligi va o‘quv maqsadiga muvofiqligi hisobga olinadi.

Keyingi bosqichda o‘quvchilar video, audio, rasm, multimedia taqdimoti yoki boshqa media resurs orqali yangi leksik birliklar bilan tanishadilar. Bu bosqichda asosiy maqsad barcha so‘zlarni yodlatish emas, balki muayyan mavzu doirasidagi tayanch birliklarni ajratib olishdan iborat bo‘ladi. Shundan so‘ng yangi so‘zlarning ma’nosi kontekst, tasvir, misollar, sinonimlar, antonimlar yoki o‘qituvchi izohi orqali aniqlashtiriladi.

Keyingi bosqichda o‘zlashtirilgan birliklar turli interaktiv mashqlar yordamida mustahkamlanadi. Bunda moslashtirish, gaplarni to‘ldirish, so‘zni tanlash, tinglab aniqlash, talaffuzni takrorlash, savol-javob va qisqa testlardan foydalanish mumkin. Yakuniy bosqichda esa o‘quvchi yangi leksik birliklarni real yoki shartli kommunikativ vaziyatlarda mustaqil qo‘llaydi. Dialog tuzish, kichik monolog yaratish, yozma topshiriq bajarish, juftlik va guruhli muhokamalarda qatnashish shu maqsadga xizmat qiladi.

Demak, media vositalari asosida tashkil etilgan leksik ta’lim jarayoni taqdim etish – anglash – mustahkamlash – qo‘llash – takrorlash izchilligida tashkil etilganda, yangi so‘zlarni passiv tanish darajasidan faol qo‘llash darajasiga olib chiqish imkoniyati ortadi.

Video va audio materiallarning pedagogik imkoniyatlari

Video materiallar leksik birliklarni o‘rgatishda ko‘p qirrali didaktik imkoniyatlarga ega. Video orqali o‘quvchi so‘zni eshitish bilan birga, uning real vaziyatdagi qo‘llanishini, suhbatdoshlarning mimikasi, harakati, nutq tezligi va intonatsiyasini ham kuzatishi mumkin. Ayniqsa, kundalik muloqotga oid leksik birliklarni o‘rgatishda video materiallarning ahamiyati yuqori.

Masalan, ingliz tilidagi qisqa dialog asosida tayyorlangan videodan foydalanilganda o‘qituvchi dastlab o‘quvchilardan umumiy mazmunni aniqlashni, keyin esa maqsadli leksik birliklarni ajratib olishni so‘rashi mumkin. Videoni ikkinchi marta ko‘rsatishda yangi so‘zlarning ma’nosi va qo‘llanishiga e’tibor qaratilib, keyingi bosqichda o‘quvchilarga shu birliklar asosida kommunikativ topshiriqlar beriladi.

Audio materiallar esa, avvalo, tinglab tushunish va talaffuzni rivojlantirishga xizmat qiladi. O‘quvchi yangi so‘zni tabiiy nutqda eshitadi, uning tovush tarkibini anglaydi va takrorlash orqali talaffuzini mustahkamlaydi. Bunda qisqa audioyozuvlardan foydalanish, asosiy birliklarni ajratish, tinglangan material bo‘yicha savollarga javob berish va yangi so‘zlarni nutqda qo‘llash samarali usullardan hisoblanadi.

Media materialning davomiyligi ham muhim metodik omildir. Juda uzun yoki mazmunan murakkab material o‘quvchining diqqatini asosiy leksik maqsaddan chalg‘itishi mumkin. Shu sababli materialni o‘quv vazifasiga mos ravishda qismlarga ajratish va har bir qism uchun aniq topshiriq belgilash maqsadga muvofiq.

Elektron lug‘atlar va interaktiv ta’lim vositalari

Elektron lug‘atlar an’anaviy lug‘atlarga nisbatan kengroq funksional imkoniyatlarga ega. Ular so‘zning tarjimasi bilan bir qatorda talaffuzi, fonetik shakli, sinonim va antonimlari, misollari, kollokatsiyalari hamda ayrim hollarda tasviriy materiallarini taqdim etadi. Bu imkoniyatlar o‘quvchiga so‘zning alohida ma’nosini emas, balki uning til tizimidagi o‘rnini ham tushunishga yordam beradi.

Interaktiv ta’lim vositalari o‘quvchining faol ishtirokini kuchaytiradi. Turli testlar, elektron kartochkalar, moslashtirish mashqlari, bo‘sh joylarni to‘ldirish va talaffuzga oid topshiriqlar orqali o‘quvchi o‘z bilimini muntazam tekshirib borishi

mumkin. Tezkor fikr-mulohaza olish imkoniyati esa xatolarni o‘z vaqtida aniqlash va ularni tuzatishga yordam beradi.

Bunday vositalarning muhim jihatlaridan biri mustaqil ta’limni qo‘llab-quvvatlashidir. O‘quvchi darsdan tashqari vaqtda ham yangi so‘zlarni izlash, ularning ma’nosini tekshirish, talaffuzini tinglash va mashqlarni takrorlash imkoniyatiga ega bo‘ladi. Shu tariqa media vositalari auditoriyadagi ta’limni mustaqil o‘rganish faoliyati bilan bog‘lashga xizmat qiladi.

Multimodal ta’lim va leksik xotirani mustahkamlash

Multimodal ta’lim bir xil o‘quv materialini bir nechta axborot kanallari orqali taqdim etishga asoslanadi. Leksik birlikni matn, ovoz va tasvir bilan birgalikda berish o‘quvchining yangi so‘zni turli mazmuniy va assotsiativ bog‘lanishlar orqali qabul qilishiga yordam beradi.

Masalan, *mountain* so‘zini o‘rganishda uning yozma shakli, to‘g‘ri talaffuzi, tog‘ tasviri va ushbu birlik qatnashgan sodda gap bir vaqtning o‘zida taqdim etilishi mumkin. Keyingi bosqichda o‘quvchi so‘zni tinglab aniqlaydi, tasvir bilan moslashtiradi va mustaqil gap tuzadi. Shu tariqa yangi leksik birlik bir nechta faoliyat turi orqali mustahkamlanadi.

Biroq multimodallikdan foydalanishda ortiqcha axborot berilishining oldini olish zarur. Bir vaqtning o‘zida haddan tashqari ko‘p tasvir, matn, ovoz va topshiriqlardan foydalanish o‘quvchining kognitiv yuklamasini oshirishi mumkin. Shuning uchun media materialning har bir elementi aniq o‘quv maqsadiga xizmat qilishi lozim.

Media vositalaridan foydalanishning pedagogik afzalliklari

Media vositalaridan maqsadli foydalanish xorijiy til ta’limining mazmuni va tashkil etilishiga bir qator ijobiy imkoniyatlar olib kiradi. Avvalo, vizual va audial materiallarning mavjudligi o‘quvchilarning darsdagi qiziqishini va faol ishtirokini kuchaytirishi mumkin. Ikkinchidan, media vositalari autentik yoki autentikka yaqin til materiallari bilan ishlash imkonini beradi. Bu esa o‘quvchining real hayotdagi nutqiy vaziyatlarni yaxshiroq tasavvur qilishiga yordam beradi.

Bundan tashqari, raqamli vositalar individual ta’lim imkoniyatlarini kengaytiradi. Ayrim o‘quvchilar yangi materialni bir marta eshitish orqali o‘zlashtirsa, boshqalarga uni bir necha marta tinglash yoki ko‘rish zarur bo‘lishi mumkin. Media vositalari bunday individual farqlarni qisman hisobga olish imkonini beradi.

Shuningdek, interaktiv mashqlar o‘quvchining o‘zlashtirish jarayonini nazorat qilishiga yordam beradi. Natijani tezkor ko‘rish, xatolarni aniqlash va topshiriqni qayta bajarish o‘quvchining o‘z ta’lim faoliyatiga mas’uliyat bilan yondashishini rag‘batlantiradi.

Media texnologiyalaridan foydalanishdagi muammolar va ularni bartaraf etish yo‘llari

Media vositalaridan foydalanishning samaradorligi ularning mavjudligi bilangina belgilanmaydi. Texnik imkoniyatlarning cheklanganligi, internet sifati,

qurilmalar yetishmasligi yoki o‘quvchilarning raqamli ko‘nikmalaridagi farqlar ta’lim jarayoniga ta’sir qilishi mumkin. Shu bois o‘qituvchi media materialdan foydalanishning muqobil variantlarini ham oldindan ko‘zda tutishi maqsadga muvofiq.

Yana bir muhim muammo — ortiqcha axborot yuklamasidir. Media material tarkibida dars uchun zarur bo‘lmagan ko‘plab yangi so‘zlarning uchrashi o‘quvchining asosiy leksik birliklarga e’tiborini kamaytirishi mumkin. Buni oldini olish uchun o‘qituvchi darsdan oldin asosiy va yordamchi leksik birliklarni ajratib olishi, materialni zarur hollarda qisqartirishi yoki alohida qismlarga ajratishi kerak.

Shuningdek, o‘quvchi videoning mazmuniga qiziqib, til o‘rganish maqsadini ikkinchi darajaga tushirib qo‘yishi mumkin. Shu sababli har bir media material oldidan, jarayonida yoki undan keyin bajariladigan aniq topshiriq belgilanishi lozim. Bunda media vositasi ta’limning maqsadi emas, balki unga erishish vositasi sifatida qaralishi kerak.

O‘qituvchining roli va metodik boshqaruv

Raqamli va media texnologiyalarining rivojlanishi o‘qituvchining rolini kamaytirmaydi. Aksincha, o‘qituvchidan media resurslarni tanlash, ularni o‘quv maqsadiga moslashtirish va o‘quvchi faoliyatini boshqarish bo‘yicha yuqori metodik kompetensiyani talab qiladi.

O‘qituvchi, avvalo, o‘quvchilarning til darajasi, yoshi va ehtiyojlarini hisobga olishi lozim. Tanlangan media material o‘quv maqsadiga mos, mazmunan tushunarli va til jihatdan o‘quvchilar imkoniyatiga muvofiq bo‘lishi kerak. Bundan tashqari, o‘qituvchi yangi leksik birliklarni ajratib, ularning ma’nosi va qo‘llanishini tushuntirishi, mustahkamlash mashqlarini tashkil etishi hamda yakuniy kommunikativ faoliyatni boshqarishi zarur.

Shu bilan birga, o‘quvchilarda raqamli resurslardan mustaqil, tanqidiy va mas’uliyatli foydalanish ko‘nikmalarini shakllantirish ham zamonaviy o‘qituvchining muhim vazifalaridan biridir.

Natijalar va muhokama. O‘rganilgan ilmiy-metodik manbalar va media vositalaridan foydalanish amaliyotining tahlili shuni ko‘rsatadiki, leksik birliklarni media vositalari orqali o‘rgatish an’anaviy yodlashga asoslangan yondashuvni o‘quvchining faol ishtirokiga asoslangan jarayon bilan boyitish imkonini beradi. Ayniqsa, yangi so‘zlarni kontekstda taqdim etish ularning ma’nosini yaxshiroq anglash va amaliy qo‘llashga yordam beradi.

Video va audio materiallar so‘zning shakli, talaffuzi va kommunikativ qo‘llanishini birgalikda namoyish etishi bilan ajralib turadi. Elektron lug‘atlar va interaktiv platformalar esa mustaqil ishlash, takrorlash va tezkor fikr-mulohaza olish imkoniyatlarini kengaytiradi. Multimodal materiallardan foydalanish esa yangi leksik birlikni tasvir, ovoz va matn orqali o‘zaro bog‘liq holda o‘zlashtirishga sharoit yaratadi.

Shu bilan birga, media texnologiyasining o‘zi ta’lim samaradorligini avtomatik ravishda ta’minlamaydi. Natija, avvalo, media vositasining pedagogik maqsadga

qanchalik mos tanlanganiga, topshiriqlarning mazmuniga, o‘quvchilarning faol ishtirokiga va o‘qituvchining metodik boshqaruviga bog‘liq. Shuning uchun leksik birliklarni o‘rgatishda “media vositasi – pedagogik metod – o‘quvchi faoliyati” o‘zaro bog‘liqligi asosiy metodik tamoyillardan biri sifatida qaralishi mumkin.

Media vositalaridan samarali foydalanishning yana bir muhim sharti — ularni darsning barcha bosqichlarida bir xil darajada qo‘llash emas, balki muayyan vazifaga muvofiq tanlashdir. Masalan, yangi so‘zlarni taqdim etishda video va tasvirlar, talaffuzni shakllantirishda audio materiallar, mustahkamlash bosqichida interaktiv mashqlar, kommunikativ bosqichda esa dialog va videomuloqot elementlaridan foydalanish maqsadga muvofiq bo‘lishi mumkin.

Xulosa. Leksik birliklarni o‘zlashtirish xorijiy tilni o‘rganish jarayonining asosiy tarkibiy qismlaridan biri bo‘lib, uning samaradorligi yangi so‘zlarning faqat lug‘aviy ma’nosini bilish emas, balki ularni turli kommunikativ vaziyatlarda to‘g‘ri qo‘llay olish bilan belgilanadi. Shu nuqtayi nazardan, media vositalari leksik materialni kontekstual, multimodal va interaktiv shaklda taqdim etish uchun keng pedagogik imkoniyat yaratadi.

Video va audio materiallar yangi so‘zlarning talaffuzi, intonatsiyasi va real nutqdagi qo‘llanishini kuzatish imkonini bersa, elektron lug‘atlar va interaktiv platformalar mustaqil ta’lim, takrorlash va o‘z-o‘zini nazorat qilish jarayonlarini qo‘llab-quvvatlaydi. Multimedia materiallari esa yangi leksik birlikni matn, tasvir va ovoz orqali birgalikda o‘zlashtirishga yordam beradi.

Tahlil natijalari media vositalaridan samarali foydalanish uchun ularni aniq pedagogik maqsad asosida tanlash, o‘quvchilarning til darajasi va individual ehtiyojlarini hisobga olish, yangi leksik materialni izchil bosqichlarda taqdim etish hamda uni kommunikativ faoliyat bilan yakunlash zarurligini ko‘rsatadi. Bunda o‘qituvchining metodik boshqaruvi hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Umuman olganda, leksik birliklarni media vositalari orqali o‘rganish texnologiyasi xorijiy til ta’limini mazmunan boyitish, o‘quvchilarning lug‘at boyligini kengaytirish, til o‘rganishga qiziqishini qo‘llab-quvvatlash va yangi leksik birliklarni faol nutqda qo‘llash imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qiladi. Biroq media texnologiyalaridan foydalanish an’anaviy metodlarni to‘liq almashtirish emas, balki ularni maqsadga muvofiq ravishda boyitish va ta’lim jarayonining samaradorligini oshirish vositasi sifatida qaralishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Benson, P. (2011). Teaching and Researching Autonomy in Language Learning. Routledge.
2. Mayer, R. E. (2009). Multimedia Learning. Cambridge University Press.
3. Nation, I. S. P. (2001). Learning Vocabulary in Another Language. Cambridge University Press.
4. Nation, I. S. P. (2013). Learning Vocabulary in Another Language. 2nd ed. Cambridge University Press.

5. Richards, J. C., & Renandya, W. A. (Eds.). (2002). Methodology in Language Teaching: An Anthology of Current Practice. Cambridge University Press.
6. Schmitt, N. (2000). Vocabulary in Language Teaching. Cambridge University Press.
7. Tomlinson, B. (Ed.). (2011). Materials Development in Language Teaching. Cambridge University Press.
8. Vanderplank, R. (2016). Captioned Media in Foreign Language Learning and Teaching. Palgrave Macmillan.
9. Webb, S. (2007). The effects of repetition on vocabulary knowledge. Applied Linguistics, 28(1), 46–65.
10. UNESCO. (2023). Guidance for Generative AI in Education and Research. UNESCO.

FAN VA TA'LIM YANGILIKLARI
JURNALI

2026-yil
9(1)-son

Muassis - "FAN VA INNOVATSIYA YANGILIKLARI" MCHJ
Jurnal hamkori - «PROFI UNIVERSITY»

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 2024-yil 24-may kuni № 454068-sonli guvohnoma bilan ro'yxatga olingan.

Jurnal 2024-yilda tashkil etilgan, 1 oyda bir marta o'zbek, tojik, qozoq, qirg'iz, qoraqalpoq, rus va ingliz tillarida nashr etiladi.

Tahririyat manzili: 190110, Toshkent shahri Uchtepa tumani, Bog'iston MFY, 14-mavze, 8-uy.

Telefonlar: +998 90 749 00 00
+998 90 749 77 77
+998 91 902 05 01
E-mail: saen_2024@mail.ru
Jurnal sayti: www.saen.uz
Telegram kanali: **https://t.me/saen_2024**

Maqolada keltirilgan fakt va ma'lumotlarning to'g'riligi uchun mualliflar mas'uldirlar.

"Fan va ta'lim yangiliklari" ilmiy-amaliy jurnali Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining qarori (25.08.2025 y., №374/5) bilan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

ISSN: 3093-8694